

طراحی و روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل

معصومه خواجه احمدی^۱، شهناز پولادی^{۲*}، مسعود بحرینی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روانپرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشجوی کمیته تحقیقات، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بوشهر، ایران

^۲ استادیار، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بوشهر، ایران

^۳ دانشیار، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بوشهر، ایران

* نویسنده مسئول: شهناز پولادی، استادیار گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بوشهر، ایران. ایمیل:

Sh.pooladi@bpums.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۰۸/۳۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۶/۱۶

چکیده

مقدمه: یکی از چالش برانگیزترین نمودهای تکنولوژی امروزی شبکه‌های اجتماعی موبایل است که با تمام جذابیت و قابلیت‌های زیاد تاثیرات مخربی بر زندگی اجتماعی افراد از جمله اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی برجای گذاشته است. این مطالعه با هدف طراحی و روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل صورت گرفته است.

روش کار: در این پژوهش مقطعی، ۲۶۰ دانشجو به روش نمونه‌گیری آسان از دانشگاه علوم پزشکی بوشهر وارد مطالعه شدند. جهت طراحی پرسشنامه از روش والتز ۲۰۱۰ استفاده و براساس بررسی هدفمند متون و پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت موجود، پرسشنامه اولیه با ۲۷ گویه طراحی شد. پس از تأیید اعتبار صوری و محتوی پرسشنامه توسط ۱۰ نفر از متخصصین دانشگاه، مراحل روایی سازه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی انجام گرفت. در نهایت پایایی درونی پرسشنامه با محاسبه آلفای کرونباخ تعیین گردید.

یافته‌ها: اولین نسخه پرسشنامه با ۲۷ گویه طراحی و در فرایند روان‌سنجی طی انجام روایی محتوی ۱ گویه حذف گردید. شاخص و نسبت روایی محتوی به ترتیب ۰/۹۵ و ۰/۸۶ محاسبه شد. براساس تحلیل عاملی اکتشافی تعداد گویه‌های پرسشنامه به ۲۳ گویه تقلیل یافت و ابعاد پرسشنامه در ۴ عامل عملکرد فردی، مدیریت‌زمان، خودکنترلی و روابط اجتماعی، با توان پیش‌بینی ۵۷/۴۷۰ دسته‌بندی گردید. پایایی درونی با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ محاسبه شد.

نتیجه‌گیری: پرسشنامه نهایی با ۲۳ گویه، به دلیل استحکام ساختار عاملی و ویژگی‌های روانسنجی مناسب، قابلیت بکارگیری توسط پژوهشگران مختلف را داراست. اندازه‌گیری سایر انواع اعتبار مانند اعتبار پیش‌بین در پژوهش‌های بعدی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: روان‌سنجی، اعتیاد، شبکه‌های اجتماعی، پرسشنامه، موبایل.

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

گوشی‌های غیر هوشمند به یکی از چالش برانگیزترین مسائل حوزه‌های ارتباطی تبدیل شده است. امروزه نرم افزارهای کاربردی گوشی‌های هوشمند از جمله پیام رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی، حرف اول دنیای نرم افزار را می‌زنند که به علت ارزان و قابل انعطاف بودن و دسترسی با سرعت بالا باعث گرایش شدید مخاطبان نسبت به آن‌ها شده است. این نرم افزارها علی‌رغم سابقه فعالیت کوتاهی که داشته‌اند کاربران زیادی را جذب خود کرده‌اند (۳).

بر اساس اطلاعات مندرج در وب سایت آمار جهانی اینترنت، ضریب نفوذ کاربران اینترنت در ایران تا سپتامبر ۲۰۰۹، ۴۸/۵ درصد بوده است در حالی که ضریب نفوذ کاربران در پایان سال ۲۰۱۳، ۴۹/۳ درصد و در سال ۲۰۱۴ به ۵۳/۲۹ درصد رسیده است (۴). تعداد کاربران

شبکه‌های اجتماعی نسل جدیدی از وب سایت‌های اینترنتی هستند که کاربران در آن حول یک موضوع مشترک دور هم به صورت مجازی جمع شده و عقاید خود را به اشتراک می‌گذارند (۱). در این شبکه‌ها افراد اجازه می‌یابند که آزادانه خود را به دیگران معرفی کنند و به راحتی ویژگی‌های شخصیتهای و اجتماعی خود را نشان داده و با افراد دیگر ارتباط برقرار نمایند (۲). روند رو به رشد تکنولوژی نا خودآگاه زندگی واقعی افراد را با دنیای مجازی گره زده است. میزان علاقه مندی و حضور کاربران ایرانی در شبکه‌های اجتماعی برای کسب اطلاعات و اخبار نشان دهنده اقبال نشدن این قشر از رسانه‌های داخلی است. گوشی‌های موبایل هوشمند از جمله نمودهای تکنولوژی امروزی می‌باشد که با توجه به دامنه وسیع پوششی و نداشتن محدودیت‌های

شبکه‌های اجتماعی در دنیا بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰ نزدیک به دو برابر شده است به طوری که در سال ۲۰۱۰ در حدود ۰/۳ درصد جمعیت ایران (برابر با ۲۵۰۰۰۰ نفر) فقط در شبکه اجتماعی فیس بوک عضو بوده‌اند (۵، ۶). رسانه‌های امروزی به عنوان یکی از فناوری‌های نوین جهانی فلج کننده زندگی عادی انسان‌ها شده‌اند که با تمام جذابیت و قابلیت‌های زیاد تأثیرات منفی مخرب مانند از هم پاشیدگی کانون گرم خانواده‌ها، طلاق، افت تحصیلی و انواع بیماری‌های جسمی و روانی زندگی افراد بر جای گذاشته است. یکی از مهم‌ترین تأثیرات منفی و مخرب رسانه‌های امروزی، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌باشد (۷). جذابیت این شبکه‌ها به اندازه‌ای است که افراد ساعت‌های زیادی را در این شبکه‌ها به سر می‌برند و به صورت مفرط و آسیب شناسانه از آن استفاده می‌کنند به گونه‌ای که مساله اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و اینترنت توجه روانشناسان را به خود جلب کرده است (۷). اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی نوعی اعتیاد رفتاری است که مانند اعتیاد به مواد، علائم کلاسیک اعتیاد را دارا می‌باشد. یانگ (۱۹۹۸) داشتن ۴ علائم از علائم زیر را برای داشتن اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی ضروری می‌داند: احساس مشغولیت ذهنی با اینترنت، احساس نیاز به افزایش زمان استفاده جهت کسب رضایت، نداشتن توانایی کنترل خود در استفاده از اینترنت، احساس ناآرامی و تحریک پذیری در هنگام قطع یا توقف استفاده از اینترنت، استفاده جهت آرام کردن خلق و راهی برای فرار از مشکلات، دروغ گفتن به اطرافیان به منظور مخفی ساختن مقدار استفاده و گرفتار شدن به اینترنت (۱، ۹).

روش کار

مطالعه‌ی حاضر از نوع مقطعی و جامعه‌ی پژوهش شامل کلیه‌ی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در سال ۱۳۹۵ می‌باشد. معیارهای ورود به مطالعه شامل این موارد بود. دانشجوی رضایت کامل جهت ورود به مطالعه و تکمیل پرسشنامه داشته باشد، در حال تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در مقطع کارشناسی و دکتری حرفه‌ای باشد، نرم افزار شبکه‌های اجتماعی بر روی گوشی هوشمند خود نصب کرده و فاقد سابقه بیماری روانی واضح باشند. معیارهای خروج شامل داشتن اختلالات روانی واضح تا قبل از نصب نرم افزار و عدم تمایل به مشارکت در مطالعه و تکمیل پرسشنامه می‌باشد. ۲۶۰ دانشجوی به روش نمونه گیری تصادفی در دسترس انتخاب شدند. در این مطالعه نسبت متغیر به آزمودنی معادل یک به ده در نظر گرفته شد و با توجه به تعداد گویه های پرسشنامه (۲۶) حجم نمونه ۲۶۰ نفر تعیین گردید و جهت اطمینان از کفایت حجم نمونه مورد مطالعه، آزمون کیسیر-مایر-اولکین (KMO) (Kaiser-Meyer-Olkin) نیز انجام شد (۱۷، ۱۸). مراحل طراحی پرسشنامه: در این مطالعه طراحی و روانسنجی پرسشنامه طبق روش والتر (۲۰۱۰) (۱۹) و طی ۴ مرحله انجام گردید: (۱) تعریف مفهوم اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی با مروری بر کتب، مقالات (۱۰) (۲) طراحی گویه های پرسشنامه با استفاده از منابع موجود در ایران و سایر کشورها. (۳) تعیین روایی پرسشنامه. (۴) تعیین پایایی پرسشنامه. مرحله‌ی اول: در این مرحله با مطالعه‌ی هدفمند و مرور مقالات مربوطه مفهوم اعتیاد و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی تعریف شد. مرحله‌ی دوم: در این مرحله با الهام از پرسشنامه‌های موجود در ایران و سایر کشورها از جمله پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ، سؤالات مربوط به پرسشنامه طراحی گردید. نسخه‌ی اولیه‌ی پرسشنامه در برگیرنده‌ی ۲۷ گویه بود.

مرحله‌ی سوم: پس از تهیه‌ی سؤالات، جهت بررسی و تعیین روایی آن‌ها از سه روش روایی صوری، روایی محتوا و روایی سازه استفاده شد. در مطالعه حاضر جهت تعیین روایی صوری کمی پرسشنامه به ۱۰ نفر از دانشجویان واجد شرایط پژوهش داده شد. همچنین جهت تأیید روایی محتوا از محاسبه‌ی شاخص روایی محتوا (CVI) و نسبت روایی محتوا (CVR) استفاده شد. جهت محاسبه شاخص روایی محتوی سه معیار سادگی، مرتبط بودن و وضوح گویه های پرسشنامه با استفاده از فرمول:

جهت اندازه گیری اختلال اعتیاد به اینترنت پرسشنامه‌های متعددی تدوین و مورد بررسی قرار گرفته‌اند از جمله در مطالعه علوی و همکاران (۱۳۸۷) ویژگی‌های روان سنجی آزمون اعتیاد به اینترنت یانگ (IAT) (Internet addiction test) بر روی ۲۳۳ نفر از دانشجویان شهر اصفهان مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه، بعد از تحلیل عاملی، پنج عامل مشکلات اجتماعی، تأثیر بر عملکرد، فقدان کنترل، استفاده مرضی از چت روم و بی توجهی به وظایف شغلی استخراج شده است (۱۰). در مطالعه‌ای که توسط علوی و همکاران (۱۳۸۹) انجام شد ویژگی‌های روان سنجی فرم فارسی مقیاس استفاده وسواس گونه از اینترنت (CIUS) (Compulsive internet use scale) در کاربران دانشگاه‌های شهر اصفهان مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه، تحلیل عاملی به روش تأییدی برای مقیاس استفاده وسواس گونه از اینترنت، سه عامل فقدان کنترل، تغییر خلق و اشتغال ذهنی نسبت به اینترنت استخراج شد (۱۱). در مطالعه دستجردی و همکاران (۱۳۹۱) نیز رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و افسردگی در دانشجویان پیام نور شهر اصفهان مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه جهت بررسی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی از پرسشنامه محقق ساخته ۱۰ سوالی استفاده شده است. به منظور سنجش روایی پرسشنامه تنها به روایی صوری اکتفا شده است. در این پرسشنامه با توجه به محدود بودن تعداد سؤالات و عدم ارائه ویژگی‌های روان سنجی کامل از جمله روایی محتوا و سازه به نظر می‌رسد پرسشنامه فوق در برگیرنده تمامی جوانب استفاده از شبکه‌های اجتماعی نباشد و اختلال اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را نمی‌سنجد (۱). مطالعات متعدد داخلی و خارجی دیگری نیز در زمینه روان سنجی پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت یانگ IAT، اعتیاد به اینترنت چن

ها بالای ۰/۷۹ و میزان کلی آن $CVI = ۰/۹۵$ محاسبه گردید. جهت تعیین پایایی درونی پرسشنامه ۲۶ گویه ای از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۹۱ محاسبه گردید.

نتایج تحلیل عامل اکتشافی نشان می‌دهد که شاخص KMO به میزان ۰/۹۲۶، گویای حجم نمونه کافی برای انجام تحلیل عاملی است. همچنین آزمون کرویت بارنت، مناسب بودن تحلیل عاملی را برای شناسایی ساختار مدل عاملی در سطح $(P < ۰/۰۰۰۱)$ نشان می‌دهد و حاکی از روابط قابل کشف، بین متغیرهایی بود که مورد تحلیل عامل قرار گرفتند. بخش دیگر از نتایج تحلیل عامل اکتشافی در برگزیده مقدارویژه اولیه، مقدار ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش و مقدار ویژه عوامل استخراجی با چرخش بود (جدول ۱). در این مطالعه با ملاک قرار دادن مقادیر ویژه بزرگ‌تر از ۱ و شیب نمودار اسکری پلات (نمودار ۱) چهارعامل با توان پیش‌گویی $۵۷/۴۷۰$ تغییرات کل عوامل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی استخراج و انتخاب شدند.

بر اساس نتایج بدست آمده از اجرای تحلیل عاملی با چرخش واریانس، ۴ عامل استخراج شد. بطوری که عامل اول با ۹ عبارت، عامل دوم با ۶ عبارت، عامل سوم با ۴ عبارت و عامل چهارم با ۴ عبارت مشخص شدند. (جدول ۲) سه تا از سؤالات پرسشنامه نیز پس از بازنگری و عدم تخصیص بار عاملی از پرسشنامه نهایی حذف گردیدند. در نهایت تعداد کل سؤالات به ۲۳ سؤال کاهش یافت. عامل اول با مقدار ویژه $۸/۹۷۵$ شامل ۹ گویه بود که بار عاملی آنها از حداقل $۰/۵۴۵$ تا حد اکثر $۰/۷۸۵$ متغیر بود. عامل دوم با مقدار ویژه $۱/۷۸۶$ و تعداد ۶ گویه با بار عاملی بین $۰/۵۰۲$ تا $۰/۷۳۴$ و عامل سوم با مقدار ویژه $۱/۲۹۶$ ، شامل ۴ گویه با بار عاملی بین $۰/۴۶۲$ تا $۰/۸۱۵$ در نوسان بود. عامل چهارم با مقدار ویژه $۱/۱۶۱$ و ۴ گویه با بار عاملی حداقل $۰/۵۰۶$ و حداکثر $۰/۷۵۱$ در نوسان بود. بنابراین بر اساس نتایج تحلیل عامل اکتشافی انجام یافته بر روی ۲۶ گویه، تعداد ۲۳ گویه تأیید و ابعاد اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در ۴ عامل قرار گرفتند که عامل اول با ۹ گویه تحت عنوان عملکرد فردی، عامل دوم با ۶ گویه تحت عنوان مدیریت زمان، عامل سوم با ۴ گویه، تحت عنوان خودکنترلی، عامل چهارم با ۴ گویه تحت عنوان روابط اجتماعی نام‌گذاری شدند.

پس از انجام تحلیل عاملی، همسانی درونی کل پرسشنامه ۲۳ عبارتی مورد بررسی قرار گرفت. ضریب آلفای کرونباخ در نمونه ۲۶۰ نفری دانشجویان علوم پزشکی بوشهر برای کل پرسشنامه $(۰/۹۲۷)$ و همچنین به تفکیک برای هر کدام از عامل‌های پرسشنامه با حداقل $۰/۶۸۱$ و حداکثر $۰/۹۰۷$ محاسبه گردید (جدول ۳). برای نمره گذاری پرسشنامه در ابتدا و قبل از بکارگیری ابزار، به مخالف (نمره ۱)، تا اندازه‌های مخالف (نمره ۲)، بی نظر (نمره ۳) و تا اندازه‌های موافق (نمره ۴) و کاملاً موافق (نمره ۵) داده شد. لازم به ذکر است که در پرسشنامه مذکور تمامی سؤالات مثبت بودند. پس از دریافت پاسخهای ۲۶۰ فرد پاسخ دهنده، بر اساس میزان و توزیع پاسخها مشخص گردید که همه ستون‌های مقیاس لیکرت ۵ بخشی توسط مشارکت کنندگان انتخاب شده‌اند. با توجه به اینکه پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی دارای ۲۳ گویه می‌باشد لذا با احتساب حداقل امتیاز ۱ و حد اکثر امتیاز ۵ برای هر گویه، حداقل امتیاز کل پرسشنامه ۲۳ و حد اکثر امتیاز کل پرسشنامه ۱۱۵ خواهد بود. به‌منظور تعیین محاسبه فاصله نرم مقیاس چهار طبقه‌ای پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی از فرمول ذیل استفاده شد (۲۰).

و جهت محاسبه نسبت روایی محتوی معیار ضرورت گویه با استفاده از فرمول ذیل انجام پذیرفت (۱۹).

$$CVR = \frac{\text{تعداد کل شرکت کنندگان} - \text{تعداد پاسخ‌های ضروری هر آیت}}{\text{تعداد کل شرکت کنندگان}}$$

جهت تعیین اعتبار سازه، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. گردآوری داده‌ها با مراجعه مستقیم پژوهشگر به واحد پژوهش انجام پذیرفت. بدین منظور پرسشنامه، بین ۲۶۰ دانشجوی علوم پزشکی واجد شرایط بصورت غیر تصادفی (آسان یا در دسترس) و بر اساس مشخصات مورد نظر پژوهشگر توزیع گردید. پس از توضیحات لازم در خصوص نحوه تکمیل پرسشنامه و اهداف مطالعه، پرسشنامه توسط مشارکت کننده تکمیل شد. تحلیل عاملی اکتشافی به روش تحلیل عامل‌های اصلی (Principal Component Analysis) و با استفاده از چرخش واریانس انجام پذیرفت.

مرحله چهارم: در این مرحله به منظور تعیین پایایی سؤالات، پایایی درونی ابزار مورد بررسی قرار گرفت. جهت تعیین ثبات درونی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. در تمامی مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله نرم افزار SPSS نسخه ۲۳ صورت پذیرفت. به منظور رعایت اخلاق تحقیق، پس از اخذ مجوزهای قانونی لازم از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و کسب کد اخلاق به شماره IR.BPUMS.REC.1395.5 گردآوری داده‌ها انجام شد. همچنین فرم رضایت آگاهانه برای هر یک از نمونه‌ها تکمیل و توضیحات لازم در خصوص نحوه تکمیل پرسشنامه و اهداف مطالعه ارائه گردید.

یافته‌ها

با توجه به یافته‌های بدست آمده از مطالعه مقالات و کتب، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی یک اعتیاد رفتاری است که دارای علایمی مانند احساس مشغولیت ذهنی، نیاز به افزایش زمان استفاده جهت کسب رضایت، نداشتن توانایی کنترل خود در استفاده، احساس نا آرامی و تحریک پذیری در هنگام قطع شبکه‌های اجتماعی است. در مرحله دوم با الهام از مقالات، کتب و پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت سایر کشورها از جمله پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ IAT، سؤالات مربوط به پرسشنامه طراحی گردید. نسخه اولیه پرسشنامه در برگزیده ۲۷ گویه بود. محاسبه نمره امتیاز تأثیر آیت: پس از محاسبه‌ی شاخص امتیاز تأثیر آیت، با عنایت به این که مقادیر تأثیر آیت گویه‌های ابزار بالاتر از $۱/۵$ بود، در این مرحله هیچ کدام از گویه‌ها حذف نشد.

محاسبه نسبت روایی محتوی: نتایج حاصل از محاسبه این نسبت نشان داد از ۲۷ گویه، مقادیر نسبت روایی محتوا در ۴ گویه پایین‌تر از مقادیر ارائه شده در جدول لاوشه برای ۱۰ نفر $(۰/۶۲)$ بود. در این مرحله هیچ گویه ای به دلیل کسب نمره پایین حذف نشد و پس از تجدید نظر در گویه‌های مربوطه و اعمال نظرات و پیشنهادات اعضای پانل، تنها یک گویه به دلیل همپوشانی با سؤالات دیگر حذف گردید. پس از آن بار دیگر پرسشنامه ۲۶ گویه ای جهت تعیین نسبت روایی محتوا به اعضای پانل داده شد. که در این مرحله از ۲۶ گویه، گویه ای حذف نگردید. نمره کلی نسبت روایی محتوی در پرسشنامه ۲۶ گویه ای $CVR = ۰/۸۶$ محاسبه گردید. هم چنین شاخص روایی محتوی نیز برای تمامی گویه

بدین ترتیب سطح اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در یک مقیاس لیکرت ۵ امتیازی در ۴ سطح کاربر پایین‌تر از حد معمول (۴۶-۲۳)، کاربر معمولی (۶۹-۴۶)، کاربر در شرف اعتیاد (۹۲-۶۹) و کاربر معتاد (۱۱۵-۹۲) توصیف گردید.

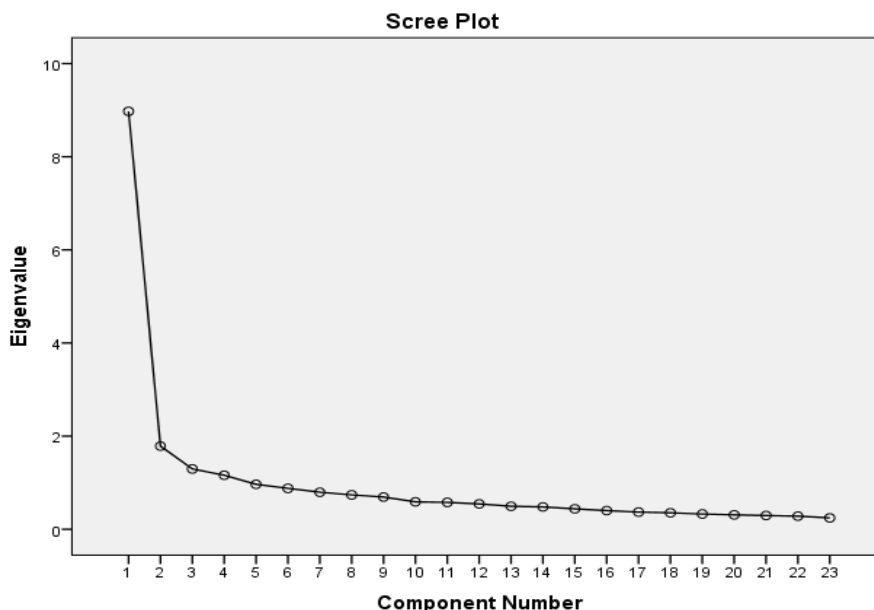
$$\text{حداقل کل امتیاز پرسشنامه} - \text{حداکثر کل امتیاز پرسشنامه} = \frac{\text{تعداد طبقات پاسخ گویی به سوالات پرسشنامه}}{\text{تعداد طبقات پاسخ گویی به سوالات پرسشنامه}}$$

جدول ۱: اشتراک اولیه و استخراجی تحلیل عامل اکتشافی ابزار اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی

عامل	مقدار ویژه اولیه			مقدار ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش			مقدار ویژه عوامل استخراجی با چرخش		
	کل	درصد	درصد تجمعی	کل	درصد	درصد تجمعی	کل	درصد	درصد تجمعی
۱	۸/۹۷۵	۳۹/۰۲۲	۳۹/۰۲۲	۸/۹۷۵	۳۹/۰۲۲	۳۹/۰۲۲	۴/۷۱۸	۲۰/۵۱۵	۲۰/۵۱۵
۲	۱/۷۸۶	۷/۷۶۶	۴۶/۷۸۸	۱/۷۸۶	۷/۷۶۶	۴۶/۷۸۸	۳/۶۷۴	۱۵/۹۷۳	۳۶/۴۸۸
۳	۱/۲۹۶	۵/۶۳۳	۵۲/۴۲۱	۱/۲۹۶	۵/۶۳۳	۵۲/۴۲۱	۲/۴۲۲	۱۰/۵۳۱	۴۷/۰۱۹
۴	۱/۱۶۱	۵/۰۴۹	۵۷/۴۷۰	۱/۱۶۱	۵/۰۴۹	۵۷/۴۷۰	۲/۴۰۴	۱۰/۴۵۱	۵۷/۴۷۰

جدول ۲: ماتریس عاملی چرخش یافته با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس

گویه	عامل			
	۱	۲	۳	۴
۱۵	۰/۷۸۵			
۲۲	۰/۷۳۶			
۱۶	۰/۶۸۸			
۱۴	۰/۶۷۷			
۱۸	۰/۶۷۵			
۱۱	۰/۶۳۲			
۲۰	۰/۵۷۶			
۱۹	۰/۵۵۴			
۸	۰/۵۴۵			
۱		۰/۷۳۴		
۳		۰/۶۹۴		
۲		۰/۶۵۱		
۶		۰/۵۶۳		
۴		۰/۵۵۷		
۹		۰/۵۰۲		
۱۲			۰/۸۱۵	
۱۳			۰/۵۸۶	
۱۰			۰/۵۷۵	
۱۷			۰/۴۶۲	
۲۴				۰/۷۵۱
۲۵				۰/۷۴۹
۲۳				۰/۵۴۵
۲۶				۰/۵۰۶

شکل ۱: اسکری پلات بر اساس تحلیل عامل اکتشافی جهت تعیین همبستگی میان گویه ها

جدول ۳: ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی پس از انجام تحلیل عامل اکتشافی

ابعاد پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی	تعداد عبارات	ضریب آلفای کرونباخ
عملکرد فردی	۹	۰/۹۰۷
مدیریت زمان	۴	۰/۸۱۶
خودکنترلی	۵	۰/۷۲۴
روابط اجتماعی	۲	۰/۶۸۱

بحث

این مطالعه با هدف طراحی و روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل انجام گردید. در ابتدا براساس بررسی هدفمند متون معتبر، مقالات مرتبط و پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت موجود، لیستی از گویه‌های مرتبط با مساله اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، شامل ۲۷ گویه تهیه گردید. در مرحله اول جهت محاسبه شاخص امتیاز تأثیر و روایی صوری، تعداد ۱۰ نفر از دانشجویان علوم پزشکی وارد مطالعه شدند و در مرحله بعد با بهره‌گیری از یک پانل ۱۰ نفره از اساتید مجرب، به محاسبه نسبت و شاخص روایی محتوا و تعیین روایی صوری گویه‌های پرسشنامه اقدام شد. با توجه به نتایج این مرحله از مطالعه، تعداد ۲۶ گویه، مورد تأیید قرار گرفت. پس از تکمیل پرسشنامه طراحی شده اولیه توسط ۲۶۰ دانشجو، و با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی، نقطه برش ۰/۵ به عنوان حداقل بارعاملی مورد نیاز جهت حفظ گویه در نظر گرفته شد. لذا با عنایت به اینکه حداقل بارعاملی گویه‌های پرسشنامه ۰/۵ در نظر گرفته شد؛ نتایج تحلیل مؤلفه‌های اصلی همراه با چرخش واریماکس نشان داد که پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی طی ۳ بار تکرار تحلیل عاملی و بارعاملی حداقل ۰/۵ برای تمامی گویه‌ها، با تعداد ۴ عامل ۵۷/۴۷۰ درصد از واریانس کل آزمون را تبیین می‌نماید. چهاربعد عملکرد فردی، مدیریت زمان، خودکنترلی و روابط اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت. نتایج

مطالعه نشان داد ابزار طراحی شده از روایی و پایایی مناسب جهت سنجش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی برخوردار است. بر اساس بررسی متون صورت گرفته در مطالعات داخل و خارج از کشور به نظر می‌رسد تا کنون ابزاری جهت سنجش میزان اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی موبایل طراحی نشده است. از دیدگاه متخصصان، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی نوعی اعتیاد رفتاری می‌باشد که ممکن است از دیدگاه زیستی - روانی و اجتماعی مورد بررسی قرار بگیرد که مانند اعتیاد به مواد علایم کلاسیک آن از جمله ترک، تحمل، عود و ... را دارا می‌باشد (۲۱، ۲۲). در مطالعه حاضر با توجه به روند رو به رشد استفاده از گوشی‌های هوشمند و نرم افزارهای پیام رسان و شبکه‌های اجتماعی نظیر اینستاگرام، واتس آپ، تلگرام و ...، چهار عامل عملکرد فردی، مدیریت زمان، خودکنترلی و روابط اجتماعی استخراج گردید، که در برگزیده تمامی عوامل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی است، در مطالعه علوی و همکاران تحلیل عاملی به روش تأییدی برای مقیاس استفاده و سواس گونه از اینترنت ۳ عامل استخراج شده است که عامل فقدان کنترل، عامل تغییر خلق و عامل اشتغال ذهنی نسبت به اینترنت را شامل می‌شود. با توجه به تعاریف متعددی که از اعتیاد به اینترنت در متون مختلف آمده است به نظر می‌رسد این پرسشنامه فقط در برگزیده بعد رفتاری و خلقی اعتیاد می‌باشد و دیگر ابعاد اعتیاد به

بوده است که تفاوت چشمگیر آن با مطالعه رضانی و همکاران (۱۳۹۱) کاملاً مشهود می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ در هر دو مطالعه بالا بوده است. عوامل فقدان کنترل، روابط بین فردی و مدیریت زمان با عوامل خودکنترلی، عملکرد فردی و مدیریت زمان پرسشنامه حاضر هم راستا می‌باشند. از نقاط قوت پرسشنامه حاضر اجرای فرایند روانسنجی آن در بین ۲۵۰ دانشجوی از رشته های مختلف علوم پزشکی (پیوسته و ناپیوسته) که شامل پزشکی، دندانپزشکی، پرستاری، مامایی، علوم آزمایشگاهی، هوشبری، کتابداری و... است که قابلیت بکارگیری پرسشنامه در گروه‌های مختلف جوانان را افزایش می‌دهد. در صورتیکه مطالعه رضانی فقط بر روی دانشجویان پزشکی صورت گرفته است و این قابلیت بکارگیری آن را در گروه‌های مختلف جوانان کاهش می‌دهد (۱).

محدودیت‌ها

همانند سایر مطالعات، مطالعه‌ی حاضر نیز محدودیت‌هایی دارد که باید به آن اشاره شود. با توجه به این که مراحل روانسنجی این پرسشنامه بر روی گروهی از جوانان، صورت گرفته است قابلیت تعمیم آن در کل کشور بر روی تمامی گروه‌های سنی از جمله بزرگسالان و کودکان راکاهش می‌دهد. در این راستا پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده به این مقوله‌ی مهم توجه شود و جهت سنجش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بازنگری‌های لازم صورت پذیرد.

نتیجه گیری

نتایج مطالعه نشان داد پرسشنامه‌ی طراحی شده دارای ویژگی‌های روانسنجی مطلوبی می‌باشد و از استحکام و اعتبار لازم جهت سنجش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل برخوردار است. هم چنین این پرسشنامه قابلیت بکارگیری توسط پژوهشگران مختلف در سطح کشور را دارا می‌باشد. از طرف دیگر پرسشنامه متناسب با فرهنگ ایرانی و راحت و قابل فهم، جهت پاسخگویی در گروه‌های مختلف می‌باشد. بکارگیری و روانسنجی این پرسشنامه در گروه‌های مختلف سنی و دیگر اقشار جامعه، و بررسی سایر روایی از جمله روایی پیش بین و همچنین مقایسه این پرسشنامه با سایر پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت پیشنهاد می‌گردد.

سپاسگزاری

مطالعه حاضر از پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر استخراج شده است که با حمایت این دانشگاه و معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در تأمین هزینه‌های پژوهشی صورت گرفت. پژوهشگران مراتب سپاس و قدرانی از مسئولین و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر را ابراز می‌دارند.

References

1. Barat Dastjerdi N, Sayadi S. Relationship between using social networks and internet addiction and depression among students. J Res Behav Sci. 2013;10(5):332-41.
2. Javadinia A, Erfanian M, Abedini MR, Askari M, Abbasi A, Bijari B. Pattern of Social Networking Sites

اینترنت را پوشش نمی‌دهد اما در مطالعه حاضر تمامی ابعاد اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی استخراج گردیده است (۱۱). در مطالعه‌ای علوی و همکاران (۱۳۸۷) به بررسی ویژگی‌های روان سنجی آزمون اعتیاد به اینترنت یانگ IAT پرداخته است. در تحلیل عاملی ۵ عامل مشکلات اجتماعی، تأثیر بر عملکرد، فقدان کنترل، استفاده مرضی از چت روم و بی توجهی به وظایف شغلی و تحصیلی استخراج شده است. عوامل مشکلات اجتماعی، تأثیر بر عملکرد و فقدان کنترل با عوامل روابط اجتماعی، خودکنترلی و عملکرد فردی مطالعه حاضر همسویی دارد و بعد بی توجهی شغلی و تحصیلی در پرسشنامه یانگ در قالب عامل عملکرد فردی پرسشنامه حاضر گنجانده شده است. اما این مطالعه دارای مؤلفه‌هایی جهت استفاده کلی از اینترنت (مانند چک کردن ایمیل) می‌باشد که در شبکه‌های اجتماعی کاربردی ندارد و به نظر می‌رسد که این پرسشنامه برای سنجش میزان اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مناسب نمی‌باشد (۱۰).

در مطالعه حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ تعیین گردید که با نتایج مطالعه من لای و همکاران ۲۰۱۲ که در آن ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه مورد مطالعه ۰/۹۳ گزارش شده بود هم راستا می‌باشد با توجه به تشابه تعدادی از سؤالات پرسشنامه این مطالعه با پرسشنامه حاضر هر دو دارای ویژگی‌های روان سنجی مطلوب هستند که اعتبار بالای این پرسشنامه‌ها را تأیید می‌نماید (۱۴). در مطالعه حاضر به منظور روانسنجی ابزار از روایی صوری، محتوا و سازه استفاده شد. این در حالی است که در مطالعه دستجردی و همکاران (۱۳۹۱) جهت تعیین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی از پرسشنامه خود ساخته ۱۰ سوالی استفاده شده که با توجه به مفهوم شبکه‌های اجتماعی این پرسشنامه در برگیرنده سوالاتی در مورد میزان آگاهی از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی چون فیس بوک، اورکات، مای اسپیس و...، میزان استفاده از شبکه‌های مذکور توسط دانشجویان و میزان در دسترس بودن شبکه‌های اجتماعی می‌باشد که در یک مقیاس ۶ گزینه‌ای نمره گذاری شده است. جهت تعیین روایی پرسشنامه فقط از روایی صوری کیفی با استفاده از نظرات ۵ نفر از متخصصین استفاده شده است. در این مطالعه گزارشی مبنی بر شاخص روایی محتوا و نسبت روایی محتوا ارائه نشده و جهت تعیین روایی صوری از تعداد محدود افراد متخصص استفاده شده است در صورتیکه تعداد گوینده ها در این مطالعه محدود بوده و در برگیرنده تمامی ابعاد استفاده از شبکه‌های اجتماعی نمی‌باشد این در حالیست که پرسشنامه حاضر پس از انجام تحلیل عامل اکتشافی حیطه‌های مربوط به اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی شامل چهار عامل استخراج گردیده است (۱).

در پژوهش حاضر، نتایج نهایی حاصل از پایایی کل پرسشنامه با کسب ضریب آلفای ۰/۹۲۷ و همچنین کسب حداقل ضریب همسانی ۰/۶۸۱ برای هر عامل بیانگر همسانی درونی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. تعداد اعضای پانل خبرگان مطالعه حاضر ۱۰ نفر

- Usage among Students of Birjand University of Medical Sciences. Teb Tazkiye. 2010;22(2):39-44.
3. Nikpoor T. The Effect of Cellphone Oriented Social Networks Usage and its Relationship to Individuals' Religiosity: Soore University Department of Culture and Communication; 2014.

4. Internet World Stats - Usage and Population Statistics 2016 [updated 2016; cited 2016]. Available from: www.internetworldstats.com.
5. Economy Watch. Iran (Islamic Republic of Iran) Economic Statistics and Indicators 2014 [updated 2016; cited 2015]. Available from: www.economywatch.com.
6. Chen H, Sali M. A qualitative study of iranian facebook users' perceptions of using facebook in Iran's participations activities: Örebro University; 2010.
7. Bahadori Khosroshahi J, Hashemi Nosratabad T. The relationships of attachment styles, coping strategies, and mental health to Internet addiction. *J Dev Psychol*. 2012;8(30):177-88.
8. Sedaghat N, Abdullahi I. The impact of media and social networking on the divorce in Bushehr city during the years of 2011 till 2014. *J UMP Soc Sci Technol Manage*. 2015;3(3):642-7.
9. Ramezani M, Salehi M, Namiranian N, Salehi M. Validity and reliability of the Chen internet addiction scale. *J Fundam Ment Health*. 2012;3(55):236-45.
10. Kuss D, Griffiths M. Online Social Networking and Addiction—A Review of the Psychological Literature. *Int J Environ Res Public Health*. 2011;8:3528-52. DOI: [10.3390/ijerph8093528](https://doi.org/10.3390/ijerph8093528) PMID: [22016701](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22016701/)
11. Alavi SS, Eslami M, Maracy MR, Najafi M, Jannatifard F, Rezapour H. Psychometric properties of Young internet addiction test. *J Behav Sci*. 2010;4(3):183-9.
12. Alavi SS, Jannatifard F, Eslami M, Rezapour H. Validity, Reliability and Factor Analysis of Compulsive Internet Use Scale in Students of Isfahan's Universities. *Health Info Manage*. 2011;7:724.
13. Khazaal Y, Billieux J, Thorens G, Khan R, Louati Y, Scarlatti E, et al. French validation of the internet addiction test. *Cyberpsychol Behav*. 2008;11(6):703-6. DOI: [10.1089/cpb.2007.0249](https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0249) PMID: [18954279](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18954279/)
14. Panayides P, Walker MJ. Evaluation of the psychometric properties of the Internet Addiction Test (IAT) in a sample of Cypriot high school students: The Rasch measurement perspective. *Eur J Psychol*. 2012;8(3):327-51.
15. Lai CM, Mak KK, Watanabe H, Ang RP, Pang JS, Ho RC. Psychometric properties of the internet addiction test in Chinese adolescents. *J Pediatr Psychol*. 2013;38(7):794-807. DOI: [10.1093/jpepsy/jst022](https://doi.org/10.1093/jpepsy/jst022) PMID: [23671059](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23671059/)
16. Alavi SS, Jannatifard F, Maracy M, Rezapour H. The Psychometric of Properties of Generalized Pathological Unternet Use Scale (GPIUS) in Intrrnet Users Student of Isfahan Universities. *Knowledge Res Appl Psychol*. 2009;11(40):320-42.
17. Lu X, Yeo KJ. Psychometric properties of the Internet Addiction Test in a sample of Malaysian undergraduate students. *Psicol Educ*. 2015;21(1):17-25.
18. Westen D, Rosenthal R. Quantifying construct validity: two simple measures. *J Pers Soc Psychol*. 2003;84(3):608-18. PMID: [12635920](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12635920/)
19. Waltz CF, Strickland OL, Lenz ER. Measurement in nursing and health research: Springer Publishing Company; 2010.
20. Vakili M, Hidarnia A, Niknami SH. Development and Psychometrics of an Interpersonal Communication Skills Scale (A.S.M.A) among Zanjan Health Volunteers. *J Hayat*. 2012;18(1):5-19.
21. Hassan Zadeh R. Internet Addiction among Student: threat to mental health. *J Health Syst*. 2009;1(3):79-85.
22. Nitko AJ. Educational assessment of students: ERIC; 2001.

مخالف	تا اندازه‌ای مخالف	بی نظر	تا اندازه‌ای موافق	کاملاً موافق	گویه ها
					عملکرد فردی
					اطرافیان (اعضای خانواده، دوستان) به خاطر زیاد آنلاین بودن من در شبکه‌های اجتماعی شاکی هستند.
					هنگام استفاده از شبکه‌های اجتماعی در صورتی که اطرافیانم مزاحم من شوند خشمگین شده یا می‌رنجم.
					زمانی که از شبکه‌های اجتماعی استفاده کرده‌ام نسبت به محیط اطراف و اطرافیانم بی تفاوت شده‌ام.
					از زمانی که از شبکه‌های اجتماعی موبایل استفاده می‌کنم نسبت به گذشته منزوی تر شده‌ام.
					وقتی دیگران از من می‌پرسند که چه کارهای آنلاینی در شبکه‌های اجتماعی انجام می‌دهم پنهان کاری می‌کنم.
					من استفاده‌ی زیاد از شبکه‌های اجتماعی را از دیگران مخفی می‌کنم.
					به دلیل استفاده از شبکه‌های اجتماعی موبایل دچار افت تحصیلی شده‌ام.
					استفاده از شبکه‌های اجتماعی باعث شده که در انجام کارهای روزمره‌ی خود (برنامه‌ی نظافت و برنامه‌ی غذایی) غفلت کنم.
					به خاطر استفاده‌ی بیش از اندازه از شبکه‌های اجتماعی ارتباطم با اعضای خانواده و دوستانم محدود شده است.
					مدیریت زمان
					من بیشتر از زمانی که انتظار دارم وقت خود را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانم.
					به دلیل اینکه تا دیر وقت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنم دچار کمبود خواب شده‌ام.
					مدت زمان استفاده‌ام از شبکه‌های اجتماعی روز به روز در حال افزایش است.
					در مواقعی که در شبکه‌های اجتماعی هستم به خودم می‌گویم: " فقط چند دقیقه‌ی دیگر روی خط خواهم ماند"
					قبل از انجام هر کاری به فکر بازدید از شبکه‌های اجتماعی می‌باشم.
					وقتی خارج از شبکه‌های اجتماعی هستم حواس پرتی دارم در صورتی که در حالت آنلاین بودن بهتر می‌شوم.
					خودکنترلی
					بیرون از فضای شبکه‌های اجتماعی احساس اضطراب و ناآرامی دارم که به محض وارد شدن به فضای مجازی این احساس از بین می‌رود.
					با این جمله موافقم: "زندگی بدون شبکه‌های اجتماعی خسته کننده، بی ارزش و بی لذت می‌باشد."
					هنگام قطع ناخواسته‌ی اینترنت و یا عدم اتصال به شبکه‌های اجتماعی موبایل ناراحت و عصبی می‌شوم.
					مسائل ناراحت کننده در زندگی‌ام را با افکار آرامبخش در شبکه‌های اجتماعی موبایل خنثی می‌کنم.
					روابط اجتماعی
					شبکه‌های اجتماعی مجازی را بیشتر از رسانه‌های دیگر (تلفن، ایمیل، نامه) برای ابراز علایق خود به دیگران استفاده می‌کنم.
					از عضویت در گروه‌های مورد علاقه‌ام در شبکه‌های اجتماعی احساس لذت می‌کنم.
					من نسبت به کاربران صفحات مورد علاقه‌ام در شبکه‌های اجتماعی احساس همدلی و صمیمیت دارم.
					موضوعاتی که در دنیای واقعی علاقه‌ای به ابراز آن ندارم را از طریق شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارم.

Design and Assessment of Psychometric Properties of the Addiction to Mobile Questionnaire Based on Social Networks

Masomeh Khajehmadi ¹, Shahnaz Pooladi ^{2,*}, Masoud Bahreini ³

¹ MSc student in psychiatric nursing, School of Nursing and Midwifery, Research Committee, Bushehr University of Medical Sciences, Bushehr, Iran

² Assistant professor, School of Nursing and Midwifery, Bushehr University of Medical Sciences, Bushehr, Iran

³ Associate professor, School of Nursing and Midwifery, Bushehr University of Medical Sciences, Bushehr, Iran

* **Corresponding author:** Shahnaz Pooladi, Assistant professor, School of Nursing and Midwifery, Bushehr University of Medical Sciences, Bushehr, Iran. E-mail: Sh.pooladi@bpums.ac.ir

Received: 06 Sep 2016

Accepted: 20 Nov 2016

Abstract

Introduction: Mobile social networks are one of the most challenging manifestations of modern technology that despite having attractions and many capabilities, have some devastating impacts on people's social life. This study aimed to design and assess the psychometric properties of an addiction to mobile questionnaire based on social networks.

Methods: In this cross-sectional study, 260 students from Bushehr University of Medical Sciences were selected by the convenience sampling method. The Waltz method (2010) was used to design the questionnaire. The initial questionnaire with 27 items was designed according to available Internet addiction questionnaires. The face and content validity of the questionnaire was verified by 10 experts from Bushehr University of Medical Sciences. Construct validity was conducted by exploratory factor analysis. Eventually, the internal reliability of the questionnaire was determined by calculating Cronbach's alpha.

Results: The initial version of the questionnaire was designed with 27 items. The index and ratio of content validity were calculated as 0.95 and 0.86, respectively. According to exploratory factor analysis, the number of items was reduced to 23 and the questionnaire was classified into four factors, including individual performance, time management, self-control and social communication with prediction capability of 57.470. The internal reliability coefficient was $\alpha = 0.92$.

Conclusions: Due to the strength of the structure and having appropriate psychometric specifications, the final questionnaire with 23 items had the capability to be used by researchers. It is recommended for future studies to measure other validities such as prediction validity.

Keywords: psychometric, addiction, social networks, questionnaire, mobile.